

10. די מחסורו (תלמוד בבלי, מסכת כתובות סו ע"ב)

- 1 תגו רבנן: "די מחסורו" — אתה מצוה עליו לפרנסו, ואי אתה מצוה עליו לעשרו;
- 2 "אשר יחסר לו" — אפלו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו.
- 3 אמרו עליו על הלל הזקן,
- 4 שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו;
- 5 פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו, ורץ לפניו שלשה מילין.
- 6 תגו רבנן: מעשה באנשי גליל העליון,
- 7 שלקחו לעני בן טובים אחד מצפורי לימרא בשר בכל יום.
- 8 לימרא בשר מאי רבותא?
- 9 אמר רב הונא: לימרא בשר משל עופות, ואיבעית אימא: בלימרא בשר ממש.
- 10 רב אשי אמר: התם כפר קמון היה, בכל יומא הוה מפסדי חיותא אמטולתיה.

ביאור:

7. ליטרא — מידת משקל. 8. מאי רבותא — מה הגדולה בזה? 9. ואיבעית אימא — ואם תרצה אמור.
10. התם — שם. בכל יומא הוה מפסדי חיותא אמטולתיה — בכל יום היו מפסידים בהמה אחת בגללו.

תפיסת הצדקה של חז"ל הנשענת על הפסוק העוסק באביון: "כי פתח תפתח את ירך לו והעבט העביטנו די מחסורו אשר יחסר לו" (דברים טו, ח), גורסת כי אין מדובר רק במתן צרכי קיום בסיסיים, אלא הבאת האדם לחיות בסטנדרטים כלכליים — חברתיים שאליהם הסכין. במובן זה יש לתפוס את הצדקה כמשרתת גם את כבוד האדם, ולא רק את צרכיו החומריים. הנחת היסוד בריון שלפנינו גורסת כי אין אנו מצווים ליתן מעבר למה שהיה לו לאדם קודם שהעני — ואי אתה מצווה עליו לעשרו. אך גם תנאי זה יכול להביא למצבים קיצוניים, שהדאגה לעני מובילה לפגיעה של ממש ברכושם ואף בגופם של המקפידים במצוות הצדקה.

על התחבטות הכרוכה בכך אנו למדים מהסיפור על הלל והעני בן הטובים. כמה קשה להגיע למידה כזו של נדיבות, ועוד שיש במעשה צד של חסידות (לא בכדי הוספד הלל: "הי

הוא בכל זאת לכבוד! היטיבה המשנה להציג את הפער הנורא בין שני גיבורי המעשה — האשה והמבייש המנצל את דחקותה ועליבותה, למדה המשנה כי כבוד האדם הנו ערך מוחלט, ואיננו תלוי בהערכת החברה. בעקיפין רמזה אף כי המבייש, שלא בחל בטכסיסים בוויים כדי להימנע מתשלום, הוא זה שאינו ראוי לכבוד! מבחינה זו מעניינת סמיכות העניינים שבמשנתנו, שכן אחרי המעשה הזה מופיע דין החובל בעצמו:

החובל בעצמו אף על פי שאינו ראוי — פטור, אחרים שחבלו בו — תיבין;
והקוצץ נטיעותיו, אף על פי שאינו ראוי — פטור, אחרים שקצצו את נטיעותיו — תיבין.

אמנם הוא פטור, אך לא ראוי! ניתן אמנם לראות בדין זה אחד מדיני נזיקין, אך ההסתייגות מפגיעה בגופו נקשרת בשמירה על כבוד האדם, גם אם אין הוא מקפיד על כך. ראוי עוד להוסיף לדיון על הבושה, הנושאת עד כה אופי גופני, גם את ההיבט הלשוני — גרימת בושה על ידי דיבור (מדרש תנאים לדברים כב, יט, עמ' 140):

- 1 "וענשו אתו מאה כסף" — מאה סלעים צורי.
- 2 החמירה תורה בדיבורים יתר מן המעשה;
- 3 שהאונס והמפתה נותן מאתיים וזו, והמוציא שם רע נותן ארבע מאות וזו,
- 4 הא החמירה תורה בדיבורים יתר מן המעשה.

החמירה תורה בדיבורים יתר מן המעשה. התורה מוסיפה קנס כדי להיאבק בנוק הנגרם על ידי הפה, כי השימוש בפה נועד להידברות ולשיח, והוא עומד בבסיס כבוד הבריות.

ספרות נבחרת:

Ch. Licht, Ten Legends of the Sages: The Image of the Sage in the Rabbinic Literature, Hoboken 1991 pp. 27-47.

11. כלה נאה וחסודה א' (תלמוד בבלי, מסכת כתובות טז ע"ב-יז ע"א)

- 1 תגו רבנן: פיצד מרקרין לפגי הפלה?
- 2 בית שפמאי אומרים: פלה פמות שהיא, ובית הלל אומרים: פלה נאה וחסודה.
- 3 אמרו להן בית שפמאי לבית הלל:
- 4 הרי שהיתה חגרת או סומא, אומרים לה פלה נאה וחסודה?
- 5 והתורה אמרה: "מדבר שקר תרחק" (שמות כג, ז).
- 6 אמרו להם בית הלל לבית שפמאי: לדבריכם, מי שלקח מקח רע מן השוק,
- 7 לשבחנו בעיניו או יגננו בעיניו?
- 8 הוי אומר: לשבחנו בעיניו,
- 9 מכאן אמרו חכמים: לעולם תהא דעתו של אדם מערבת עם הפריות.

ביאור:

6. לקח — קנה.

לפנינו מקור הלכתי העוסק בנוהג לרקוד לפני הכלה. הנחת היסוד בדיון היא שהריקוד איננו רק מעשה אומנותי-מוטורי בלבד, הוא מלווה גם כדיבור הכרוך בטקסט מסוים, שעל נוסחו ניטש הוויכוח.

למעשה, הוויכוח מעמת שני ערכים: מחד גיסא, האמת, ומאידך — הצורך לשמח כלה. ניתן לראות את קביעת בית הלל, בצורתה הפשוטה כמתירה לחרוג מן האמת הפשוטה כדי להשיג ערך אחר, שבינקודת הזמן של הנישואים נראה חשוב לאין ערוך. וכי כיצד ניתן להזכיר את מומיה של הכלה ברגעיה הגדולים? לאמתו של דבר, אין כאן ויתור ממש על האמת, אלא ראייה עמוקה של יחסיותה. זה עולה מטענת בית הלל: 'לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק — ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו?'. על מעמדו האובייקטיבי של המקח אין להתווכח — ברור כי מדובר במקח רע, ומבחינה זו את הנעשה אין להשיב, אך דווקא מנקודת מוצא זו ניתן להעריך את המקח מחדש, ובמובנים רבים, בכך תלוי גורלו של המקח בעתיד.

למה הכוונה? מותר לומר, כי אחרי לקיחת המקח מתחיל הכול שוב, והשאלה אם הדבר שמנקודת ראות אובייקטיבית הוא 'מקח רע', יזכה לייחס חיובי ויביא תועלת אם לאו, תלויה

חסיד" בבלי, סנהדרין יא ע"א), ויחד עם זאת, התיאור 'פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו, ורוץ לפניו שלשה מילין' מקרב את החסידות הזו לגבול שמעבר לו גדול החשש להיות 'חסיד שוטה'. סתם הסיפור ולא פירש מה קרה אחרי אותה 'פעם אחת'. נותר לקרוא רק לנחש מה היה קורה אילו לא נמצא סוס יותר מפעם אחת, והלל — עקבי בהתנהגותו המוסרית, היה נאלץ לרוץ לפניו יום אחר יום. גם הדאגה לבן טובים מציפורי מלמדת על גודל הבעיה. הנסיונות לפרש את הנתנה הווי (רב הונא, רב אשי) מלמדים כי תפסוה כנחניה מרובה, שיש בה לגרום הפסד של ממש, ומשום שמדובר בהתנהגות של קבע ('בכל יום') סביר שהתעוררה רילמה לא פשוטה. כשעסקנו לעיל בפגיעה בכבוד הזולת על דרך הביוש האקטיבי (מקור מס' 9), נחלץ רבי עקיבא להטיף שוויון לכל — כל המביישים נותנים קנס שווה וכל המתביישים מקבלים אותו הסכום. במקורות שנידונו כאן מסתמנת המגמה לדאוג לכבודו של המתבייש באופן שיבטא — ככל שניתן — את מעמדו הקודם, בטרם ירד מנכסיו. כל מקור ואבחנותיו הדקות — איזוהי הדרך הנכונה לדאוג לכבוד הזולת בניסיונות המשתנות!

